

Analyzing the Dimensions of Citizens' Social Participation in Realizing Good Governance

Mehdi Asadbak¹ | Behrouz Rezaei Manesh² | Fattah Sharifzadeh³

1. Master's student, Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. Email: mehdi_asadbak@atu.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran, (Corresponding author). Email: rezaeemanesh@gmail.com
3. Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. Email: Sharifzadeh_f@atu.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Today, governments cannot be established without the enthusiastic presence of the people of a land. Therefore, without their participation and companionship, it will not continue much. Thus, a democratic system is the only main underlie for the real and main participation of citizens. On the other hand, good governance refers to the prevalence of government accountability, transparency in decision-making, implementation of rule of law and regulations, early response to citizens' demands, equality and inclusiveness among stakeholder groups, effectiveness and efficiency in using resources in providing services. The good governance approach is actually a complex management method through which citizens and stakeholder groups of the country express and apply their demands. Accordingly, the main goal of this research is to study the effect of social participation of citizens on the realization of good governance. The statistical population of this research is all the students of Allameh Tabatabai University in the number of 16807 and the statistical sample size is 376, and random sampling method was used. In terms of the objective, this research is a type of applied research, and in terms of descriptive-survey data collection, is cross-sectional. For data analyzing, the structural equation method of SPSS and PLS software was used. The research results showed that the four legal, ethical, technical and cultural dimensions of participation have a positive and significant effect on good governance.
Article history: Received: 20 February 2023 Received in revised form: 5 May 2023 Accepted: 10 June 2023 Published online: 30 June 2023	
Keywords: Citizens, Social Participation, Governance, Good Governance.	

Cite this article: Asadbak, M., Rezaei Manesh, B. & Sharifzadeh, F. (2023). Analyzing the Dimensions of Citizens' Social Participation in Realizing Good Governance, *Governance and Development Journal*, 3 (2), 63-88.

[https://doi.org/ 10.22111/JIPAA.2023.406258.1127](https://doi.org/10.22111/JIPAA.2023.406258.1127)

واکاوی ابعاد مشارکت اجتماعی شهروندان در تحقق حکمرانی خوب

مهدی اسدبک^۱ | بهروز رضایی منش^۲ | فتاح شریف زاده^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: mehdi_asadbak@atu.ac.ir
۲. دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول). رایانامه: rezaeemanesh@gmail.com
۳. استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: Sharifzadeh_f@atu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۱	
تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۵	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۴/۰۹	
واژه‌های کلیدی: شهروندان، مشارکت اجتماعی، حکمرانی، حکمرانی خوب.	امروزه حکومت‌ها بدون حضور پرشور مردم یک سرزمین نمی‌توانند استقرار یابند. بنابراین بدون مشارکت و همراهی آنها نیز استمرار چندانی نخواهد داشت. لذا یک نظام دموکراتیک تنها زمینه‌ساز اصلی مشارکت واقعی و اصلی شهروندان است. از طرفی حکمرانی خوب به رواج پاسخگویی دولت، شفافیت در تصمیم‌گیری، اجرای حاکمیت قانون و مقررات، پاسخگویی زودهنگام به تقاضای شهروندان، برابری و فراگیری در میان گروه‌های ذینفع، اثربخشی و کارایی در استفاده از منابع در ارائه خدمات اشاره دارد. رویکرد حکمرانی خوب در حقیقت یک شیوه مدیریت پیچیده است که شهروندان از طریق آن و گروه‌های ذینفع کشور مطالبات خود را بیان و اعمال می‌کنند. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی تأثیر مشارکت اجتماعی شهروندان بر تحقق حکمرانی خوب است. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی به تعداد ۱۶۸۰۷ و حجم نمونه آماری به تعداد ۳۷۶ نفر مشخص شده و از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. این پژوهش از جنبه هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی از نوع مقطعی است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش معادلات ساختاری از نرم افزارهای اس پی اس اس ^۱ و پی ال اس ^۲ استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که چهار بعد حقوقی، اخلاقی، فنی و فرهنگی مشارکت بر حکمرانی خوب اثر مثبت و معناداری دارد.

استناد: اسدبک، مهدی؛ رضایی منش، بهروز و شریف‌زاده، فتاح. (۱۴۰۲). واکاوی ابعاد مشارکت اجتماعی شهروندان در تحقق حکمرانی خوب، حکمرانی و توسعه، ۳ (۲)، ۶۳-۸۸.

<https://doi.org/10.22111/JIPAA.2023.406258.1127>

ناشر: انجمن علمی مدیریت دولتی ایران و دانشگاه سیستان و بلوچستان.

^۱ -SPSS

^۲ -PLS

مقدمه

امروزه حکومت‌ها بدون حضور پرشور مردم یک سرزمین نمی‌توانند استقرار یابند، بنابراین بدون مشارکت و همراهی آنها نیز استمرار چندانی نخواهد داشت. لذا یک نظام دموکراتیک تنها زمینه‌ساز اصلی مشارکت واقعی و اصلی شهروندان است. در حکومت‌های دموکراتیک، این مردم اند که بر قانون گذار و دولت حکومت می‌کنند. حکومت‌های دارای دموکراسی به طور منظم و مرتب انتخابات آزاد و منصفانه برگزار می‌کنند که همه‌ی شهروندان تحت سلطه‌ی آن حکومت حق شرکت در آن را دارند (علیخانی و همکاران، ۱۳۹۷). ارزیابی مفهومی تأثیر قانون اساسی بر مشارکت شهروندان و حکمرانی خوب، به عنوان یک نقطه‌ی محوری برای دموکراسی شناخته می‌شود (میرونگا و نامیلونگا^۱، ۲۰۲۱).

هدف از اصلاحات مربوط به تمرکززدایی کاهش شکاف بین مردم و دولت و افزایش مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری است. با این حال، شواهد تجربی از کشورهای در حال توسعه مسأله دیگری را نشان می‌دهد. هرچند کشورهای در حال توسعه دارای یک سیستم حکومتی با ساختار متشکل از سه سطح دولت، منطقه، محله و شوراهای محلی است. با این اوصاف، دموکراسی نوپا اما شکننده و ماهیت غیردموکراتیک تصمیم‌گیری در سطح دولتی مانع از مشارکت عمومی و در نتیجه حذف مسائل نمی‌شود، بلکه موانعی را نیز برای مشارکت شهروندان در ارائه خدمات ایجاد می‌کند (علی^۲، ۲۰۲۲). در نتیجه، مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری‌های دولت یک موضوع چالش برانگیز در بسیاری از کشورها است (اولینو^۳ و همکاران، ۲۰۱۳). از طرفی مسلماً برای اطمینان از استفاده موفق و عادلانه از منابع، مشارکت جامعه ضروری است. با این حال، در بسیاری از موارد، تلاش‌ها برای به کارگیری رویکرد مشارکتی اغلب به دلیل مفروضات همگنی و عدم درک شکاف‌های عمیق اجتماعی-سیاسی بین مردم، در مشارکت واقعی همه زیرگروه‌ها در یک جامعه شکست می‌خورد. در نتیجه، برنامه‌های توسعه می‌توانند با این روابط قدرت از قبل موجود آسیب ببینند، که به طور بالقوه منجر به مشارکت نمادین جامعه و ادامه تصرف نخبگان منابع طبیعی به همان میزان یا بدتر از قبل از شروع یک برنامه توسعه می‌شود. این به نوبه خود می‌تواند بر حکمرانی خوب و توزیع عادلانه یک منبع مشترک تأثیر منفی بگذارد (شونگلو^۴ و همکاران، ۲۰۲۲). بحث‌های علمی در مورد دموکراسی مشارکتی به طور فزاینده‌ای بر تأثیر آن در اعتماد و ایجاد حکمرانی خوب متمرکز شده است. از سوی

¹ - Mironga & Namilonga

² - Ali

³ - Avelino

⁴ - Shunglu

دیگر امروزه طراحی و ارائه خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات در تقویت مشارکت اجتماعی شهروندان بسیار اثرگذار است و بسیاری از موانع مشارکت اجتماعی را مرتفع کرده است. این پویایی بین آرزومند لفاظی دموکراسی مشارکتی و پتانسیل عملی اینترنت برای تقویت بیشتر گفت‌وگو بین دولت و شهروندانش در پروژه‌های مشارکت الکترونیکی متعددی در سرتاسر جهان تحقق یافته است که بسیاری از آنها توسط دولت‌ها رهبری می‌شوند (ووگلید و راندا-لیو^۱، ۲۰۲۲). در واقع اصل مشارکت از پذیرش و بیان این موضوع حاصل می‌شود که مردم محور اصلی و تمرکز توسعه هستند. لذا مردم یک کشور نه تنها ذینفع توسعه در ابعاد گوناگونی از قبیل ابعاد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... هستند؛ بلکه ابزار اصلی و واسطه‌ی توسعه در یک سرزمین نیز می‌باشند. در واقع مشارکت یعنی اینکه صدای شهروندان در مراکز تصمیم‌گیری یک حکومت شنیده شود. آن زمان یک حکومت مشروع است که ارزش‌ها، باورها و اندیشه‌های عموم مردم با ارزش‌ها، باورها و اندیشه‌های نخبگان جامعه‌ی خود در تضاد نباشد. از طرفی مردم حکومت را از آن خود بدانند و حکومت نیز به طور قانونی و پیوسته خودش را در مورد عملکردهایش در برابر مردم پاسخگو بداند (علیخانی و همکاران، ۱۳۹۷). مفهوم حکمرانی خوب در اهداف توسعه هزاره به عنوان مؤلفه اصلی مبارزه با فقر و برای کسب توسعه‌ی اقتصادی گنجانده شده است. حکمرانی خوب به رواج پاسخگویی دولت، شفافیت در تصمیم‌گیری، اجرای حاکمیت قانون و مقررات، پاسخگویی زود هنگام به تقاضای شهروندان، برابری و فراگیری در میان گروه‌های ذینفع، اثربخشی و کارایی در استفاده از منابع در ارائه خدمات اشاره دارد. رویکرد حکمرانی خوب در حقیقت یک شیوه مدیریت پیچیده است که شهروندان از طریق آن و گروه‌های ذینفع کشور مطالبات خود را بیان و اعمال می‌کنند (موتی^۲، ۲۰۲۱). تحقیقات محدودی برای تعیین ماهیت ابعاد مشارکت اجتماعی شهروندان انجام شده است که این الگوها گهگاه ناشی از عدم توانمندسازی شهروندان عادی توسط مقامات مرکزی است (رید و مرتضی^۳، ۲۰۱۹؛ وحید^۴ و همکاران، ۲۰۱۷). لذا این پژوهش به بررسی ابعاد مشارکت اجتماعی شهروندان در تحقق حکمرانی خوب در کشور ایران می‌پردازد. بنابراین می‌توان گفت مسأله اصلی این پژوهش این است که برای تحقق حکمرانی خوب و بهبود مشارکت‌های اجتماعی شهروندان چه ابعاد و راهکارهایی وجود دارد؟

^۱ - Vooglaid & Randma-Liiv

^۲ - Moti

^۳ - Rid & Murtaza

^۴ - Wahid

ادبیات نظری پژوهش

در کشور ایران توجه چندان زیادی به ایجاد و توسعه‌ی زیرساخت‌ها برای مشارکت مردمی و تفویض اختیارات در تصمیم‌گیری‌ها و اجرا برای آنها فراهم نیست و استیلای دولت و آشفتگی‌های گسترده در نظام اجتماعی، زندگی مردم را با مشکلات بسیار جدی و مهمی مواجه ساخته است. نگرش‌ها و دیدگاه‌های فردگرایانه و دنیاگرایانه در فرهنگ اجتماعی ایران نیز یکی از علت‌های مهم است و مجموع مشکلات و مسائل موجب شده است تا تعلق خاطر افراد نسبت به نفع عمومی و جمعی مردم کاهش یابد و این در حالی است که یکی از اصول بسیار مهم در جوامع امروزی، مشارکت شهروندان و حضور و تأثیرگذاری آنها در عرصه‌های عمومی و مشارکت اجتماعی فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است (ابطحی و همکاران، ۱۳۹۹). نبود بسترها و زمینه‌های مشارکت به ویژه در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی با تحلیل منابع و سرمایه‌های انسانی، مشکلات و مصائب زیادی را به دنبال خود خواهد داشت (سبکتگین‌ریزی و همکاران، ۱۳۹۵). حکمرانی خوب، یک مفهوم کلیدی در مدیریت دولتی است که مجموعه‌های مدیریتی، دولتی و همه ذینفعان را با هم ادغام و ترکیب می‌کند و می‌تواند اصلاحی در جهت بهبود وضعیت زندگی همه شهروندان باشد. این مفهوم، به کرات در مدیریت دولتی مدرن مورد استفاده قرار می‌گیرد (پیلهوری، ۱۳۹۳). حکمرانی خوب در مولفه‌هایی چون سیاست‌گذاری شفاف، نظام اداری حرفه‌ای، پاسخگویی حکومت در قبال اقدامات جامعه مدنی قدرتمند نمود پیدا می‌کند (جولائی و همکاران، ۱۳۹۸). ایده حکمرانی خوب در مقابل حکمرانی ضعیف مطرح شده است (یعقوبی، ۱۳۹۶). نظریه حکمرانی خوب از جدیدترین مباحث توسعه در جهان کنونی است و ایران نیز مانند سایر نظام‌های سیاسی نیازمند درک عمیق و گسترده از عوامل، مولفه‌ها و ویژگی‌هایی می‌باشد که آن را کارآمدتر و اثربخش‌تر نماید (یعقوبی و پورحسن، ۱۴۰۰). وجود حکمرانی سازمانی در سازمان‌های دولتی و غیر دولتی بسیار حیاتی است. سازمان‌ها نسبت به اجرای یک خط مشی و سیاست حکمرانی اقدام و از آن به منظور دستیابی به اهداف مشخص استفاده می‌نمایند (براتلو، ۱۴۰۲). اکثر حکومت‌ها هدف اصلی خود را دست یافتن به مصلحت بیشتر برای شهروندان و مردم اعلام می‌نمایند، اندیشمندان علوم سیاسی و حقوق عامه نیز هدف از سیاست و کارکرد نظام‌های سیاسی را ایجاد نظم، امنیت و ثبات در یک قلمرو مشخص از طریق کارآمدی و اثربخشی نهادی می‌دانند. با این وجود ناکارآمدی نظام و نهادهای سیاسی از جمله موضوعاتی بوده که همواره در میان کنشگران مطرح بوده است. اندیشمندان برای برون رفت از این

وضعیت نامطلوب، گاهی دولت حداقلی را و گاهی دیگر دولت حداکثری را و امروزه هم بحث حکمرانی خوب را مطرح ساخته‌اند (امامی و همکاران، ۱۳۹۵). مشارکت اجتماعی و سیاسی شهروندان، مردم و اشخاص حقوقی نظیر اصناف، گروه‌ها، انجمن‌های غیرانتفاعی و سازمان‌های مردم محور در فرآیند تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و اجرا، کنترل و ارزیابی امری بسیار حائز اهمیت است. این امر در کشور ایران بنا بر دلایلی از قبیل دلایل سیاسی، فرهنگی اجتماعی، تاریخی، دینی و مذهبی با موانع متعدد و زیادی روبرو است (ابطحی و همکاران، ۱۳۹۹). بنابراین مشارکت اجباری و بالادستی، در صورت تداوم و بی‌توجهی به مشارکت آگاهانه شهروندان می‌تواند مشارکت را در هاله‌ای از ابهام فرو برده و به بحران اساسی آن منجر شود. بحران مشارکت شهروندان، در برگیرنده شرایط و موقعیتی است که ضمن آن خواسته‌های برابری طلبانه، منصفانه و تساوی خواهانه اقبال تازه تحرک یافته اجتماعی از ناحیه مسؤولان دولتی و نخبگان سیاسی، مورد پذیرش واقع نمی‌شود (اردستانی، ۱۳۹۵). شناخت وضعیت موجود و توان بالقوه و بالفعل شهروندان برای مشارکت، مطلبی اساسی است، زیرا به نظر می‌آید در حال حاضر شرایط ایجاب می‌نماید که یک نظام غیرمتمرکز همراه با مشارکت شهروندان ایجاد شود تا بر اساس آن، ضمن واگذاری امور شهروندان به خود آنها و حل مسائل و مشکلات موجود، عزم ملی و اراده‌ی جمعی در تمام عرصه‌های زندگی تجلی پیدا کند. اما چگونگی جلب مشارکت شهروندان، موضوع مهمی است که باید مد نظر محققان و نظریه‌پردازان قرار گیرد (دادگران، ۱۳۸۱). مشارکت در امور اجتماعی-سیاسی، نوعی پذیرش و تعهد مسئولیت فردی و اجتماعی است که همه‌ی اشخاص ناگزیر از آن هستند. این تعهد و مسئولیت یا ممکن است در قالب فعالیتی مشخص و نامحدود صورت پذیرد، مانند بسیاری از رفتارهای اخلاقی، اجتماعی، سیاسی، یا ساختار حقوقی، فرهنگی و اقتصادی به خود بگیرد. از این‌رو، نارسایی در آن ادامه حیات جامعه را دستخوش تغییرات می‌سازد (شریف زاده و قلی پور، ۱۳۹۱). ابعاد مشارکت اجتماعی شامل بعد فنی، فرهنگی، حقوقی و اخلاقی است.

اولین مقوله جهت مشارکت سیاسی-اجتماعی مردم در کشور ایران، به مشکلات و مسائل مختلف فنی، ساختاری و نهادی در کشور مربوط است. شکل‌گیری جامعه مدنی-اجتماعی بستری قدرتمند برای نهادینه کردن و شکل‌گیری امر مشارکت است. اساساً یکی از گزاره‌های جامعه مدنی، مشارکت در تعیین سرنوشت و کوشش برای شکل‌دهی به زندگی شخصی و جامعه بهتر است. در ایران به دلیل عدم شکل‌گیری جامعه مدنی و زمینه‌های آن نظیر مطبوعات مستقل، فقدان یا اندک بودن احزاب و وابستگی‌های سیاسی آنها و کم بودن تشکل‌های اجتماعی و سیاسی که رسالت خویش را به نحو مطلوب اجرا کنند، عملاً مشارکت به طور مؤثر و حائز اهمیت شکل نمی‌گیرد (ابطحی و

همکاران، ۱۳۹۹). دومین مقوله مربوط به بعد مسائل فرهنگی و رویدادهای اجتماعی حاکم بر جامعه و زندگی شهروندان باز می‌گردد که زمینه‌هایی برای عدم مشارکت شهروندان فراهم می‌کنند. این مسائل و اغلب مشکلات اگر چه با شهروندان و فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگ آنها در ارتباط هستند، اما ریشه‌های سیاسی، نهادی و ساختاری نیز دارند. جدا از فقدان سازوکارهای مناسب برای مشارکت و ساماندهی کردن آن، نوع نگرش مسئولین حکومت و حتی حاکمیت نیز به مشارکت شهروندان چندان مطلوب نبوده است. دیدگاه کلی به مشارکت، ابزاری و صرفاً بعنوان وسیله و ابزاری جهت مشروعیت‌بخشی مثلاً در زمان انتخابات بوده است. از سوی دیگر، مدیران و مسئولان تمرکزطلبی در حوزه سیاسی - اجتماعی را ترجیح داده و به شهروندان اجازه مشارکت چندان را نداده و به دلیل بی اعتمادی به مردم و ترس از حضور فعال آنها در عرصه‌های اجتماعی - سیاسی، ترجیح می‌دهند مردم کمتر مشارکت داشته باشند (علوی تبار، ۱۳۷۹). سومین مقوله مرتبط با بعد حقوقی مشارکت اجتماعی بوده که به مجموعه‌ای از حقوق و قوانین اشاره دارد که برای تضمین و حفظ حقوق و مزایای شرکت‌کنندگان در فعالیت‌های مشارکتی و اجتماعی تصویب شده‌اند. این حقوق و قوانین می‌توانند شامل مواردی از جمله حق شرکت در تصمیم‌گیری، حقوق مالی، حقوق کار، حقوق قانونی و حقوق ملکی است. بنابراین، بعد حقوقی مشارکت اجتماعی می‌تواند شامل حقوق و قوانین مختلفی باشد که به منظور تضمین حقوق شرکت‌کنندگان در فعالیت‌های مشارکتی و اجتماعی تصویب شده‌اند (خسروی و همکاران، ۱۳۹۸). چهارمین مقوله مرتبط با بعد اخلاقی مشارکت اجتماعی بوده که به مجموعه‌ای از اصول و معیارهای اخلاقی اشاره دارد که در فعالیت‌های مشارکتی و اجتماعی باید رعایت شود. این معیارها و اصول می‌توانند شامل مواردی از قبیل احترام به حقوق دیگران، صداقت و شفافیت، مسئولیت‌پذیری، همکاری و تعاون، و احترام به تفاوت‌ها می‌باشد. بنابراین، بعد اخلاقی مشارکت اجتماعی می‌تواند شامل اصول و معیارهای اخلاقی مختلفی باشد که در فعالیت‌های مشارکتی و اجتماعی باید رعایت شوند. رعایت این اصول و معیارها نه تنها به فرد شرکت‌کننده، بلکه به جامعه و اجتماع نیز سودمند است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۷). پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که بدون مشارکت مردم نمی‌توان به حکمرانی خوب از دیدگاه اکثریت مردم دست یافت. شهروندان فکر می‌کنند که مشارکت آنها برای دستیابی به شفافیت و پاسخگویی در حکمرانی ضروری است. مشارکت شهروندان در دولت می‌تواند به دولت کمک کنند تا ایده‌ها و راه‌حل‌های بیشتری ارائه دهند. کشورهایی که در آن از مدل‌های مشارکتی مبتنی بر اعتماد و حمایت

شهروندان خود بهره می‌برند، توانسته‌اند به بهبود خود کمک کنند. با این حال، هر چیزی که از حد خود فراتر رود، ضرر بیشتری نسبت به فایده دارد. به طور مشابه، تداخل بیش از حد شهروندان در امور دولتی گاهی اوقات موانعی را برای مقامات دولتی ایجاد می‌کند تا تصمیمی مفید برای همه بگیرند. بنابراین، تعادل در مشارکت کلید دستیابی به حکمرانی خوب است. عوامل عمده‌ای که مانع مشارکت شهروندان در فرآیند حکمرانی می‌شود شامل بی‌سوادی، ساده‌لوحی سیاسی و ناکفایتی است. وقتی شهروندان نسبت به حقوق خود که در مکانیسم‌های قانون اساسی مقرر شده است، بی‌تفاوت باشند، دولت مستبد خواهد شد. به همین دلیل است که افراد تحصیل کرده به دلیل آگاهی از این موضوع، بیشتر در فرآیند حکمرانی مشارکت دارند. در نتیجه آگاهی از حقوق و مسئولیت‌ها و ابعاد مشارکت اجتماعی توسط شهروندان بخش مهمی در حکمرانی خوب است (حیدر^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). جدول ۱ مرور تحقیقات در زمینه‌ی مشارکت اجتماعی شهروندان و حکمرانی خوب را به تصویر کشیده است (استانکوو^۲ ۲۰۲۱؛ حیدر و همکاران، ۲۰۱۹؛ ایانیلو^۳ و همکاران، ۲۰۱۹؛ دسجاردینس^۴ و همکاران، ۲۰۱۴).

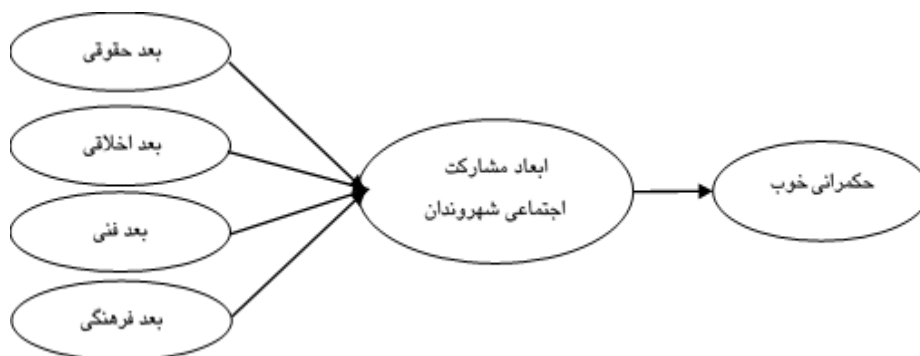
جدول ۱. پیشینه تجربی پژوهش

پژوهشگر (سال)	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
استانکوو (۲۰۲۱)	بررسی بحران دموکراسی معاصر و مشارکت شهروندان در جامعه	این مطالعه به بررسی بحران دموکراسی معاصر و مشارکت شهروندان در جامعه می‌پردازد و حکومت به عنوان ابزاری برای حل آن شناخته می‌شود. در این مطالعه دلایل اختلاف فزاینده بین خواسته‌های شهروندان و اقدامات دولت ارائه می‌شود. جوانب مثبت و منفی مشارکت شهروندان در قالب ابعاد چندگانه خلاصه شده است. مطالعات بر روی پیامدهای مثبت و منفی مشارکت در نظر گرفته شده و چنین نتیجه‌گیری می‌شود که تحت شرایط خاصی مشارکت شهروندان ممکن است بسیار سودمند باشد، و تحت شرایط دیگر ممکن است اینطور نباشد.

^۱ -Hyder^۲ -Stankov^۳ -Ianniello^۴ -Desjardins

هدف اين تحقيق تعيين اهميت عامل «نقش يك شهروند» و بحث در مورد پتانسيل و توسعه آينده كشور است كه مشخص شود از چه ابزاري براي ترويج حكمراني خوب يك كشور استفاده مي‌كنند. هدف پژوهش تحليل تاثير مشاركت شهروندان در حكمراني خوب پاكستان است و روش‌هاي ممكن براي مقابله با مسائل مربوط به آن را پيشنهاد مي‌كند. اين تحقيق سعي دارد كه مشخص نمايد در اقتصاد كنوني، شهروندان به عنوان ذي‌نفعان اصلي در نظر گرفته مي‌شوند و مزيت و مهمترين دارايي براي شكوفايي يك كشور و تحقق حكمراني خوب به حساب مي‌آيند.	جنبه‌هاي كليدي شهروندان در نقش حكمراني خوب	حيدر و همكاران (۲۰۱۹)
نتايج اين پژوهش نشان داد كه سه مجموعه از متغيرها بر اثريخشي مشاركت شهروندان تاثير مي‌گذارند؛ عوامل زمينه‌اي، از جمله عدم تقارن اطلاعاتي و نگرش مقامات دولتي؛ ترتيبات سازماني، از جمله معيارهاي نمايندگي جامعه و طراحي فرايند و الگوهاي مديريت فرايند، از جمله پويايي گروه و كيفيت همكاري. اين پژوهش پيشنهاد مي‌كند كه تصميم‌ها در رويه‌هاي سازماني دروني شود و تعاملات مداوم بين ارگان‌هاي دولتي و ذينفعان آن‌ها يعني شهروندان ايجاد گردد. همچنين اين پژوهش نشان داد كه مشاركت نيمه كاره در بين مسئولان بعيد است كه منجر به مشاركت موفق شهروندان شود.	مروري سيستماتيكي در مورد مشاركت شهروندان براي شناسايي موانع اجراي آن	ايناييلو و همكاران (۲۰۱۹)
نتايج اين پژوهش نشان داد بايد اهداف اولويت‌دار را مشخص نمود و با شناسايي عناصر فيزيكي يا اجتماعي و رفع تبعيض و رفع همه موانع مشاركت اجتماعي در حوزه عمومي به تحقق آن كمك نمود.	شناسايي موانع مشاركت اجتماعي	دسجاردينس و همكاران (۲۰۱۴)

بنا بر آنچه كه در مرور ادبيات پژوهش گفته شد، مدلي براي مطالعه و بررسي ابعاد مشاركت اجتماعي شهروندان از ابعاد حقوقي، اخلاقي، فني و فرهنگي بر فرهنگي خوب در شكل ۱ ترسيم شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

لذا بر اساس مدل مفهومی پژوهش، فرضیه‌های زیر در نظر گرفته شده است:

فرضیه اول: بعد حقوقی مشارکت بر حکمرانی خوب اثر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه دوم: بعد اخلاقی مشارکت بر حکمرانی خوب اثر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه سوم: بعد فنی مشارکت بر حکمرانی خوب اثر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه چهارم: بعد فرهنگی مشارکت بر حکمرانی خوب اثر مثبت و معناداری دارد.

روش پژوهش

پارادایم تحقیق حاضر کمی و مبتنی بر فلسفه‌ی اثبات‌گرایی می باشد. جهت‌گیری پژوهش کاربردی و رویکرد پژوهش به صورت قیاسی می‌باشد. از نظر نوع پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و میدانی و به لحاظ افق زمانی پژوهش جمع‌آوری داده‌ها در یک برهه زمانی خاص و یک تحقیق تک مقطعی است. همچنین تحقیق بر اساس ماهیت و روش تحقیق توصیفی-پیمایشی خواهد بود. جامعه آماری این تحقیق کلیه‌ی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی به تعداد ۱۶۸۰۷ می‌باشد. با توجه به اینکه حجم جامعه بسیار زیاد است، بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه به تعداد ۳۷۶ نفر مشخص می‌گردد و بدین منظور از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده می‌گردد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای اس پی اس^۱ و پی ال اس^۲ استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش پرسشنامه بود که شامل دو بخش سؤالات تخصصی و عمومی است. سؤالات عمومی و جمعیت‌شناختی که شامل سؤالاتی پیرامون جنسیت، سن، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات و می‌باشد. در بخش سؤالات تخصصی از زارعیان و راسخ (۱۳۹۸) با ۲۲ سؤالی که با طیف ۵ تایی لیکرت سنجیده شده و شامل سنجه‌های؛ بعد حقوقی مشارکت اجتماعی (۴سؤال)، بعد اخلاقی مشارکت اجتماعی (۴ سؤال)، بعد فنی مشارکت اجتماعی (۴ سؤال)، بعد فرهنگی مشارکت اجتماعی (۴سؤال) و حکمرانی خوب (۶ سؤال) سنجیده خواهد شد. به منظور تعیین پایایی ابزار سنجش تحقیق، از روش تعیین ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. روایی محتوای پرسشنامه با توجه به

^۱- SPSS

^۲- PLS

نظرات متخصصان و کارشناسان محترم انجام شد و همچنین روایی همگرا، روایی واگرا و بارهای عاملی نیز بررسی گردید.

یافته‌های پژوهش

فرآیند تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار می‌گیرد. آمار توصیفی مربوط به مشخصات جمعیت شناختی و فردی پاسخ دهندگان به تفکیک جنسیت، تحصیلات، سن، و درآمد در جدول شماره ۲ ذکر گردیده است. همان‌طور که داده‌ها و اطلاعات جدول نشان می‌دهند تعداد پاسخگویان مرد بیشتر از پاسخگویان زن بوده است. بیشترین تعداد پاسخ دهندگان مربوط به بازه سنی ۲۵ سال تا ۳۵ سال بوده است. همچنین باید ذکر کرد که اکثر افرادی که در این پژوهش شرکت کرده‌اند، در مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد بوده‌اند.

جدول ۲. اطلاعات جمعیت‌شناختی

درصد فراوانی	فراوانی	ابعاد	
۵۷/۷	۲۱۷	مرد	جنسیت
۴۲/۲	۱۵۹	زن	
۲۵	۹۴	۱۸ - ۲۵	سن
۵۵/۵	۲۰۹	۲۵ - ۳۵	
۱۷/۸	۵۶	۳۵ - ۴۰	
۱/۸	۱۷	۴۰ - ۴۵	
۲۵/۵	۹۶	کارشناسی	تحصیلات
۵۴/۷	۲۰۶	کارشناسی ارشد	
۱۷/۸	۶۷	دکتر	
۱/۸	۷	بالتر از دکتر	

در بخش آمار استنباطی در این پژوهش ارزیابی مدل پژوهش در سه گام انجام می‌گیرد. در گام اول، مدل اندازه‌گیری یعنی مدل بیرونی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در گام دوم، مدل ساختاری یعنی مدل درونی از طریق برآورد مسیر میان متغیرها بررسی می‌گردد و در گام سوم به بررسی مدل کلی

پژوهش پرداخته شد.

در بررسی مدل بیرونی تحقیق ابتدا بارهای عاملی شاخص‌های تحقیق مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. سپس پایایی و روایی مدل درونی مشخص می‌شود. مقدار بار عاملی بین صفر و یک می‌باشد که اگر کمتر از ۰/۲ باشد، رابطه ضعیف است و از آن صرف نظر خواهد شد. بار عاملی بین مقادیر ۰/۲ تا ۰/۶ نیز قابل قبول می‌باشد و اگر بزرگتر از ۰/۶ باشد، در نتیجه مقدار بار عاملی بسیار مطلوب است. بارهای عاملی پرسشنامه بیشتر از ۰/۴ می‌باشد، لذا تحقیق کنونی از نظر روایی مورد تأیید می‌باشد.

جدول ۳. بارهای عاملی گویه‌های پرسشنامه

سازه	شماره سوال	بار عاملی	سازه	شماره سوال	بار عاملی
بعد حقوقی مشارکت	۱	۰/۵۱۰	بعد فرهنگی مشارکت	۱۳	۰/۵۲۰
	۲	۰/۷۸۷		۱۴	۰/۴۳۲
	۳	۰/۶۹۳		۱۵	۰/۴۵۹
	۴	۰/۴۰۳		۱۶	۰/۵۹۰
بعد اخلاقی مشارکت	۵	۰/۶۷۲	حکمرانی خوب	۱۷	۰/۹۰۱
	۶	۰/۴۸۱		۱۸	۰/۷۲۷
	۷	۰/۴۵۴		۱۹	۰/۸۲۳
	۸	۰/۸۷۷		۲۰	۰/۶۲۵
بعد فنی مشارکت	۹	۰/۵۸۹		۲۱	۰/۸۸۰
	۱۰	۰/۷۸۵		۲۲	۰/۹۰۷
	۱۱	۰/۴۲۷	Factor loadings values (>۰.۴)		
	۱۲	۰/۵۳۹			

همچنین از معیار ضریب آلفای کرونباخ و معیار پایایی ترکیبی (CR) به منظور سنجش پایایی مدل بیرونی بهره گرفته شد. ضریب آلفای کرونباخ مقدار آن از ۰ تا ۱ متغیر است، مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷، نشانگر پایایی قابل قبول است. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی برای هر سازه بالای مقدار ۰/۷ شود، نشان از پایایی درونی مناسب و مفید برای مدل‌های اندازه‌گیری دارد و میزان کمتر از ۰/۶ عدم وجود پایایی را نشان می‌دهد. از طرفی معیار اول بررسی برازش درونی مدل‌های اندازه‌گیری، روایی همگرا می‌باشد. این معیار به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات مربوطه می‌پردازد به این صورت که هر چقدر این همبستگی بالاتر باشد، برازش نیز بیشتر خواهد بود. مقدار

عدد بحرانی ۰/۵ است. در جدول ۵ زیرمقدار این ضریب برای هر یک از سازه‌ها بیان گردیده است. در جدول ۴ ارقام ضریب آلفای کرونباخ، معیار پایایی ترکیبی (CR) و روایی همگرا (AVE) به نمایش گذاشته شده است که همگی مقادیر قابل قبولی را نشان می‌دهند.

جدول ۴. ارقام ضریب آلفای کرونباخ و معیار پایایی ترکیبی (CR)

سازه	آلفای کرونباخ	AVE	CR
بعد حقوقی مشارکت	۰/۷۸۵	۰/۵۶۳	۰/۷۵۳
بعد اخلاقی مشارکت	۰/۷۵۳	۰/۶۴۴	۰/۸۲۲
بعد فنی مشارکت	۰/۷۴۹	۰/۵۱۳	۰/۷۷۱
بعد فرهنگی مشارکت	۰/۸۲۳	۰/۶۷۹	۰/۸۶۹
حکمرانی خوب	۰/۸۶۲	۰/۶۰۳	۰/۷۲۳

روش بارهای عاملی متقابل مقدار همبستگی میان معیارهای یک سازه با آن سازه و میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با سازه‌های دیگر بررسی می‌گردد. چنانچه در خروجی این روش مقدار همبستگی بین یک شاخص با سازه‌ی دیگری غیر از سازه‌ی خود بالاتر از میزان همبستگی آن شاخص با سازه‌ی مربوط به خود باشد، روایی واگرایی مدل زیر سؤال می‌رود. با توجه به مقادیر جدول ۵ روایی واگرا در این مدل مطلوب است، زیرا بر اساس ماتریس مشخص می‌شود که مقدار همبستگی میان شاخص‌ها با سازه‌های مرتبط به خود از همبستگی بین آنها و سایر سازه‌ها بالاتر است.

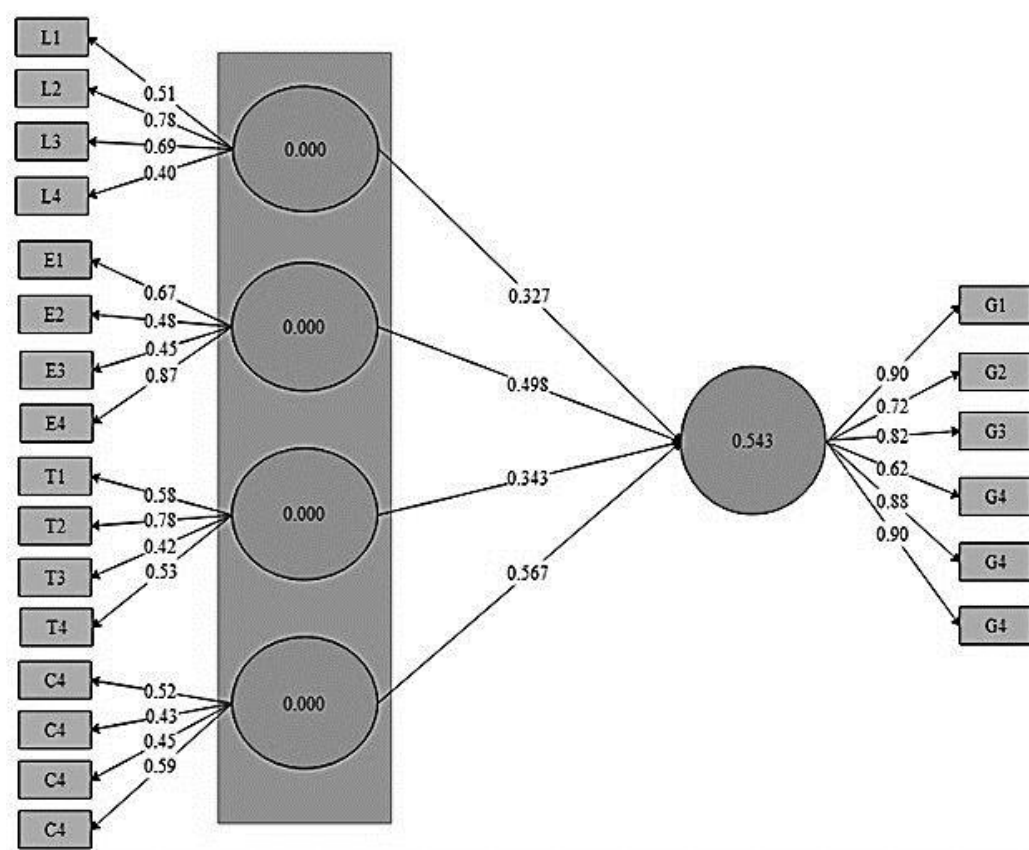
جدول ۵. متقابل مقدار همبستگی بارهای عاملی

شماره سؤال	بعد حقوقی مشارکت	بعد اخلاقی مشارکت	بعد فنی مشارکت	بعد فرهنگی مشارکت	حکمرانی خوب
۱Q	۰/۶۲۲	۰/۳۵۷	۰/۳۰۸	۰/۲۵۱	۰/۲۱۱
۲Q	۰/۷۰۴	۰/۱۹۵	۰/۳۴۶	۰/۳۲۴	۰/۰۹۳
۳Q	۰/۸۱۲	۰/۳۶۰	۰/۲۹۰	۰/۳۸۹	۰/۱۵۴
۴Q	۰/۶۵۴	۰/۱۶۵	۰/۳۴۱	۰/۳۳۱	۰/۲۶۴
۵Q	۰/۲۶۳	۰/۶۷۲	۰/۲۹۳	۰/۴۲۱	۰/۱۹۴
۶Q	۰/۳۵۷	۰/۶۲۶	۰/۲۴۷	۰/۳۵۵	۰/۱۷۴
۷Q	۰/۲۷۴	۰/۸۳۷	۰/۳۳۹	۰/۲۷۸	۰/۱۶۷
۸Q	۰/۱۸۲	۰/۷۶۰	۰/۲۴۱	۰/۳۳۰	۰/۱۸۳

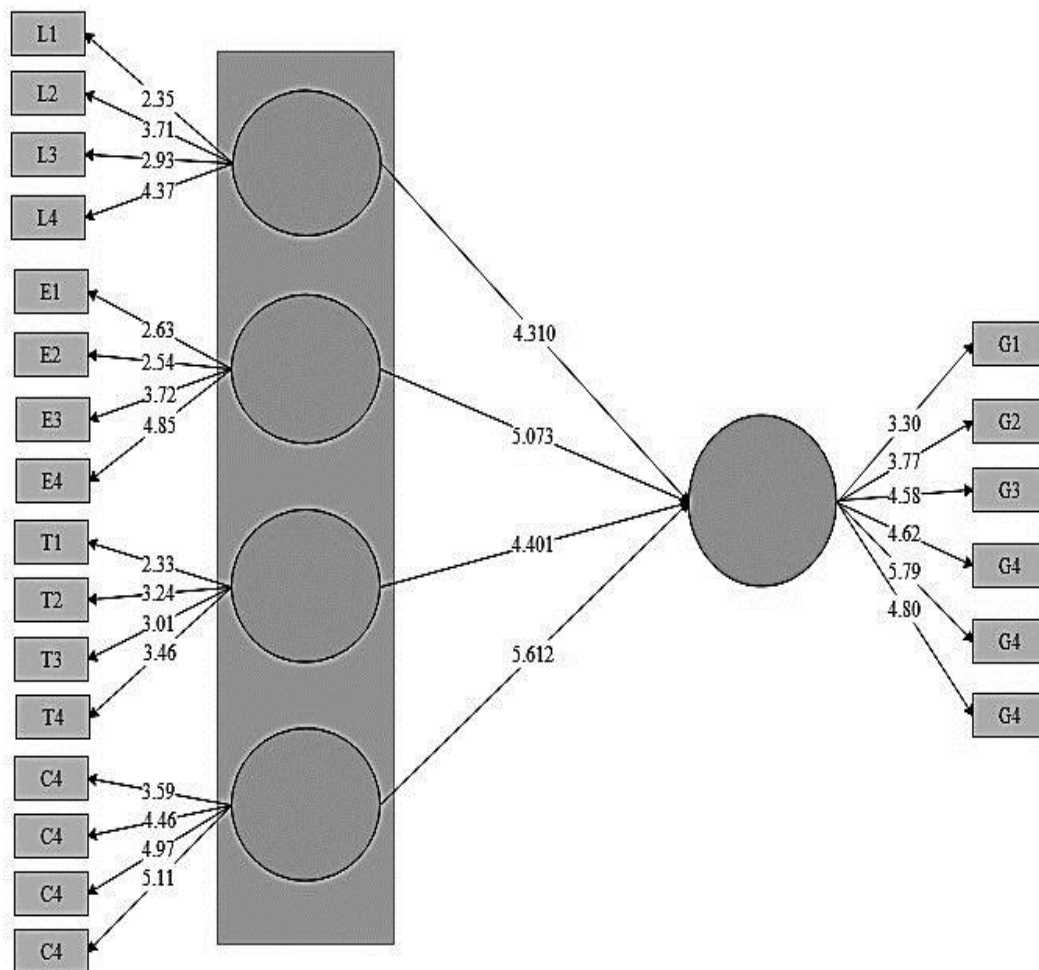
۰/۴۳۸	۰/۲۸۹	۰/۶۴۸	۰/۲۵۸	۰/۳۷۵	۹Q
۰/۲۲۹	۰/۳۴۷	۰/۷۵۵	۰/۴۹۴	۰/۳۹۱	۱۰Q
۰/۳۲۰	۰/۲۵۰	۰/۷۰۹	۰/۴۳۷	۰/۲۶۲	۱۱Q
۰/۳۰۷	۰/۱۶۹	۰/۷۵۰	۰/۳۷۸	۰/۳۲۰	۱۲Q
۰/۳۵۵	۰/۷۵۸	۰/۲۴۲	۰/۲۸۳	۰/۳۰۵	۱۳Q
۰/۳۵۵	۰/۷۵۰	۰/۲۵۶	۰/۳۳۹	۰/۳۳۷	۱۴Q
۰/۲۴۵	۰/۷۹۸	۰/۱۶۳	۰/۱۲۵	۰/۴۵۴	۱۵Q
۰/۲۱۳	۰/۷۵۴	۰/۴۲۸	۰/۱۳۹	۰/۲۴۷	۱۶Q
۰/۷۵۰	۰/۲۲۰	۰/۲۲۴	۰/۳۱۳	۰/۴۲۸	۱۷Q
۰/۷۳۵	۰/۳۴۷	۰/۳۶۶	۰/۲۲۶	۰/۱۵۸	۱۸Q
۰/۸۶۵	۰/۳۳۷	۰/۳۴۷	۰/۴۳۶	۰/۲۲۶	۱۹Q
۰/۶۱۵	۰/۱۲۲	۰/۴۱۷	۰/۲۳۱	۰/۲۶۱	۲۰Q
۰/۸۲۴	۰/۲۵۵	۰/۳۴۲	۰/۳۲۳	۰/۲۱۵	۲۱Q
۰/۷۷۸	۰/۲۹۰	۰/۳۶۸	۰/۳۷۱	۰/۱۷۴	۲۲Q

پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری نوبت به برازش مدل ساختاری تحقیق می‌رسد. بخش مدل ساختاری برخلاف مدل‌های اندازه‌گیری شده، به سؤالات مربوط نبوده و تنها متغیرهای پنهان همراه با روابط میان آن‌ها بررسی می‌گردد. برای بررسی برازش مدل ساختاری تحقیق از چندین شاخص استفاده می‌شود که اولین و اصلی‌ترین معیار، ضرایب معناداری Z و مقادیر t است. برازش مدل ساختاری با استفاده از مقادیر t به این صورت است که اگر این ضرایب از $۱/۹۶$ باشد، می‌توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار بودن آن‌ها را تأیید ساخت. البته باید توجه داشت که اعداد t فقط صحت رابطه‌ها را نشان داده و شدت رابطه‌ی بین سازه‌های تحقیق را نمی‌توان با آن‌ها سنجید. همچنین ضریب مسیر بیان‌کننده وجود رابطه علی خطی و شدت و جهت این رابطه بین دو متغیر مکنون است. در حقیقت همان ضریب رگرسیون در حالت استاندارد بوده که محقق در مدل‌های ساده‌تر رگرسیون ساده و چندگانه مشاهده می‌نماید. عددی بین -۱ تا $+۱$ است که اگر برابر با صفر شوند، نشان‌دهنده‌ی نبود رابطه‌ی علی خطی بین دو متغیر پنهان است. در این اینجا شکل ۲ ضرایب استاندارد (مسیر) که بیانگر شدت اثرگذاری متغیرها است، مشخص شده است. اعداد روی مسیرها نشان دهنده ضریب استاندارد و اعداد روی فلش‌های کشیده شده متغیرهای پنهان بیانگر بارهای عاملی است. در مدل آزموده شده ابتدا معناداری ضرایب مسیر و بارهای عاملی در سطح $۰/۹۵$

ارزیابی شد که مطابق شکل ۲ مشاهده می‌گردد که تمام بارهای عاملی در این سطح اطمینان معنادار می‌باشند (بار عاملی کلیه متغیرها در حد قابل قبول - بالاتر از ۰/۴ باشند). همچنین مطابق با شکل ۳ مقدار تمامی مقادیر آماره t بالاتر از میزان مطلوب ۱/۹۶ است که مورد تأیید می‌باشد با توجه به خروجی‌های نرم افزار در شکل ۲ و ۳ نتایج فرضیه‌های تحقیق در جدول ۶ به شرح ذیل آمده است.

شکل ۲. ضرایب مسیر مدل پژوهش

شکل ۳. مقادیر آزمون تی مدل پژوهش

جدول ۶. نتایج فرضیه‌های پژوهش

ردیف	مسیر	ضریب مسیر	آماره T	نتیجه فرضیه
۱	بعد حقوقی مشارکت ← حکمرانی خوب	۰/۳۲۷	۴/۳۱۰	تأیید فرضیه
۲	بعد اخلاقی مشارکت ← حکمرانی خوب	۰/۴۹۸	۵/۰۷۳	تأیید فرضیه
۳	بعد فنی مشارکت ← حکمرانی خوب	۰/۳۴۳	۴/۴۰۱	تأیید فرضیه
۴	بعد فرهنگی مشارکت ← حکمرانی خوب	۰/۵۶۷	۵/۶۱۲	تأیید فرضیه

نتیجه‌گیری

در قرن ۲۱ دولت باز و مشارکتی به شهروندان قدرت کافی ارائه می‌کند و آرمان‌های آنها را پیش می‌برد. همچنین باید توجه داشت که مشارکت اجتماعی به عنوان یک هدف کلیدی به نظام سیاسی کمک می‌کند تا تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری را با شفافیت بیشتری اتخاذ کنند و کانال‌هایی را برای درخواست بازخورد عمومی و تعمیق مشارکت عمومی در توسعه، نظارت و ارزیابی فعالیت‌های دولت ایجاد نمایند. امروزه استقرار نظام حکمرانی خوب به معنای باز و فراگیر بودن نهادهای عمومی پاسخگو و مؤثر در جامعه است. ترویج حکمرانی خوب یک استراتژی کلیدی است که توسط برنامه توسعه جهانی همواره مورد توجه قرار گرفته است. اساس و مبنای حکمرانی خوب تلاش برای مبارزه با فساد در بسیاری از کشورهای توسعه نیافته و فقیر بود. علاوه بر این، گزارش فساد جهانی توسط سازمان شفافیت بین‌المللی، نشان داد که اکثریت مردم در سراسر جهان معتقدند که دولت آنها در مبارزه با فساد ناکارآمد است. سازمان‌های اجتماعی و مدنی بیشتر در طراحی و اجرای پروژه‌ها مشارکت خواهند داشت. سیاست‌گذاران توسعه به این نتیجه رسیده‌اند که مشارکت شهروندان و جامعه مدنی در ابعاد مختلف می‌تواند مکمل تلاش‌های دولت برای ترویج حکمرانی خوب باشد. این موضوع یک جنبش رو به رشد برای دولت‌هایی است که خواستار مشارکت بیشتر شهروندان در طراحی و اجرای سیاست‌های عمومی و برنامه‌های مختلف خود هستند. شواهدی مبنی بر مشارکت، دسترسی شهروندان در امور دولت‌ها در حال ظهور است و این امر پاسخگویی در ارائه عمومی

خدمات عمومی را تسهیل نموده است. مشارکت شهروندان به عنوان وسیله‌ای برای افزایش بودجه و سیاست‌های مالی شفاف، مشارکتی و حامی فقرا در نظر گرفته می‌شود. مشارکت و نظارت شهروندان بر فرآیندهای تدارکات، از جمله اعطای قرارداد، تحویل کالا و ساخت و ساز برای بهبود نتایج مربوط به برنامه‌های توسعه‌ای حکومت مانند برنامه‌های جامع توسعه محور بسیار اثرگذار است. مشارکت شهروندان به طور فزاینده‌ای در خصوص تصمیم‌گیری در مورد منابع عمومی و کسب اهداف مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین برای مهار فساد در زمینه‌های مختلف برنامه‌هایی مانند ارائه خدمات، مالیه عمومی، مدیریت منابع طبیعی از طریق مشارکت فرهنگی مردم صورت می‌گیرد. همچنین مسئولین دولتی از طریق مشارکت آحاد جامعه نسبت به برنامه‌هایی مانند افشای دارایی‌ها و بدهی‌ها و نظارت، گزارش شهروندی و عمومی و دعاوی مربوط به سازمان‌ها اعمال فعالیت می‌نمایند. از این‌رو توجه به بحث آموزش و ارتقای مشارکت اجتماعی از طریق الگوهای مختلف و روش‌های نوین در سطح محلی و ملی برای دستیابی به حکمرانی خوب و آگاهی اقشار مختلف جامعه خصوصاً دانشجویان اهمیت اساسی دارد. در بررسی ادبیات مربوط به موضوع مشارکت اجتماعی شهروندان و حکمرانی خوب مشخص گردید که مطالعات چندی در زمینه ابعاد مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب از نظر حقوقی، اخلاقی، فنی و فرهنگی انجام گرفته است. جوامع برای تحقق اهداف کلان خود نیازمند توجه ویژه الگوی حکمرانی خوب و شناسایی موانع تحقق آن هستند و در این راستا مشارکت اجتماعی می‌تواند نقش مهمی را ایفاء نماید. بنابراین بیش از یک دهه است که دولت‌ها و مسئولین دولتی به طور جدی حکمرانی خوب و اصول آن را به رسمیت شناخته‌اند. در نتیجه در راستای تحقق اصلاحات اداری و حکومت داری ترویج حکمرانی خوب و مبارزه با فساد بسیار اهمیت دارد. در این پژوهش، مدلی که نشان‌دهنده تأثیر ابعاد مشارکت اجتماعی بر تحقق حکمرانی خوب بود، معرفی شد و نتایج آن ارائه می‌گردد. برای جمع آوری داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه‌های مطالعات گذشته پرسشنامه‌ای استاندارد تهیه گردید و پس از جمع‌آوری داده‌های مربوط به جامعه آماری، با استفاده از معادلات ساختاری و از طریق روش پی ال اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر گویای آن است که ابعاد مشارکت اجتماعی شهروندان از قبیل بعد حقوقی، اخلاقی، فرهنگی و فنی بر حکمرانی خوب اثر مثبت و معناداری دارد. فرضیه اول پژوهش مدعی وجود تأثیر مثبت و معنادار بعد حقوقی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است. در بررسی فرضیه اول ضریب مسیر برابر (۰/۳۲۷) به دست آمد که بیانگر تأثیر مثبت بعد حقوقی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است و با توجه به آماره $t(۴/۳۱۰)$ در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار

است. بنابراین، نتایج یافته‌های این فرضیه با مطالعات بهرامی و همکاران (۱۳۹۸)؛ وفاجو و همکاران (۲۰۱۸)؛ چرکاسووا و ساسنوسکیخ^۱ (۲۰۲۰) همخوانی دارد. آنها معتقدند که ابعاد حقوقی مشارکت و آنچه در قانون اساسی کشورها در خصوص مشارکت اجتماعی بیان شده است، تأثیر مثبت و معناداری بر حکمرانی خوب دارد. پاسخگویی، نظارت و کنترل‌پذیری، امنیت، عدالت‌محوری و مشارکت از جمله شاخص‌های حکمرانی خوب محسوب می‌شود و بنابراین متولیان حکمرانی خوب باید به جنبه‌های حقوقی در باب مشارکت اجتماعی توجه ویژه‌ای داشته باشند.

فرضیه دوم پژوهش مدعی وجود تأثیر مثبت و معنی‌دار بعد اخلاقی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است. در بررسی فرضیه دوم ضریب مسیر برابر (۰/۴۹۸) به دست آمد که بیانگر تأثیر مثبت بعد اخلاقی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است و با توجه به آماره $t(۵/۰۷۳)$ در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است. این نتیجه با مطالعات قلی‌پور و همکاران (۱۳۹۸)؛ هاتاهائین^۲ و همکاران (۲۰۲۳)؛ گولاگاری^۳ و همکاران (۲۰۲۲)؛ واسیلوسکا^۴ (۲۰۱۹)؛ آنلو^۵ (۲۰۰۶)؛ بروم^۶ (۲۰۰۶) همسویی دارد. مطالعات نشان می‌دهد. حکمرانی خوب یک پدیده مطلوب در عرصه حکومت است که شکاف بین دولت و ذینفعان آن را پر می‌کند. از سوی دیگر، حکمرانی ضعیف باعث ایجاد بی‌اخلاقی، فساد و هرج و مرج در جامعه می‌شود. در نتیجه حکمرانی نامطلوب عملکرد دولت را مختل می‌کند و روند کلی توسعه را به تأخیر می‌اندازد. موانع متعددی در قالب بی‌اخلاقی، فقر، فساد، بی‌سوادی، بیکاری و ... وجود دارد که ممکن است هدف دستیابی به حکمرانی خوب را در کل باز دارد. بنابراین، ضروری است که در این عصر مدرن جهانی شدن، اقدامات مؤثری برای تضمین اجرای سیاست‌های لازم برای حکمرانی اخلاق‌مدار و کارآمد انجام شود.

فرضیه سوم پژوهش مدعی وجود تأثیر مثبت و معنادار بعد فنی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است. بنا بر نتایج آزمون فرضیه سوم ضریب مسیر این فرضیه برابر با (۰/۳۴۳) و از آنجا که مقدار آماره‌ی آزمون t مربوط به مسیر بعد فنی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب، (۴/۴۰۱) به دست آمده و این مقدار از حد مجاز ۱/۹۶ بیشتر بوده، لذا فرضیه سوم پژوهش نیز مورد تأیید قرار می‌گیرد.

^۱ -Cherkasova & Sosnovskikh

^۲ - Hutahaeen

^۳ - Gollagari

^۴ - Vasylevska

^۵ - Anello

^۶ - Broom

که با نتایج اوچینگ^۱ و همکاران (۲۰۱۶) و اوت^۲ (۲۰۱۰) همسویی دارد. می‌توان بیان کرد که استفاده از تکنولوژی‌ها و زیرساخت‌های فناورانه می‌توان حرکت کشور را به سمت حکمرانی خوب تسهیل نمود. از طرف دیگر یکی از عوامل مهم اثرگذار و مهم در تحقق حکمرانی خوب بر اساس بسیاری از پژوهش‌ها موضوع دولت الکترونیک است که طبیعتاً نیاز به پرداختن به جنبه‌های فنی برای دستیابی به مشارکت اجتماعی بیشتر و دسترسی آسان‌تر مردم به نهادهای حکومتی دارد.

فرضیه چهارم پژوهش مدعی وجود تأثیر مثبت و معنی‌دار بعد فرهنگی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است. ضریب مسیر نتیجه این فرضیه برابر با (۰/۵۶۷) است؛ و نشان‌دهنده تأثیر مثبت بعد فرهنگی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب است. همچنین تأثیر مثبت بعد فرهنگی مشارکت اجتماعی بر حکمرانی خوب با توجه به آماره تی (۵/۶۱۲) در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است. نتایج این فرضیه همسو با مطالعات خوشبختی و همکاران (۱۴۰۱)؛ برگ و تورستینسن^۳ (۲۰۲۲) و ایوان و هالی^۴ (۲۰۲۱)، ادکيسان و مک فرین^۵ (۲۰۱۴) است. بدین معنی که برای تحقق مشارکت اجتماعی و در نهایت حکمرانی خوب نیاز است که به در این زمینه‌های برای آحاد جامعه فرهنگ‌سازی صورت بگیرد و فرهنگ مشارکت اجتماعی تبیین و تشریح گردد. حکمرانی خوب برای رسیدگی به معضلات اجتماعی و اقتصادی کشورهای مختلف پدید آمده است و از این رو توجه به جنبه‌های فرهنگی بسیار ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین می‌توان گفت پیشرفت فرهنگی باید یک جنبه محوری در حکومت و توسعه انسانی باشد و این مستلزم فراتر رفتن از فرصت‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است، زیرا توجه صرف به این عوامل فرهنگ را تضمین نمی‌کند.

با توجه به نتایج پژوهش باید توجه داشت که جنبه‌های فرهنگی و اخلاقی مشارکت اجتماعی بیشترین تأثیر را بر حکمرانی خوب دارند. مردم یک جامعه به روش‌های بی‌شماری به تجربیات فرهنگی دسترسی دارند. این مشارکت فرهنگی با تعدادی زیادی از حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، آموزش، نوآوری، رفاه و سلامت و مشارکت مدنی ارتباط دارد. همچنین مشارکت اجتماعی می‌تواند یک جامعه را در مقابله با چالش‌های اجتماعی از زوایای جدید، حمایت از تاب‌آوری، ایجاد مهارت‌ها و تغییرات رفتاری اجتماعی ایمن‌تر سازد. این پژوهش به تشریح این موضوع پرداخت که چرا مشارکت اجتماعی برای توسعه محلی و دستیابی به حکمرانی خوب مهم است و باید به عنوان ابزاری برای

^۱ -Ochieng

^۲ -Ott

^۳ -Berge & Torsteinsen

^۴ -Evan & Holý

^۵ - Adkisson & McFerrin

سیاست‌گذاران در بسیاری از زمینه‌ها، فراتر از جنبه‌های قانونی و اقتصادی در نظر گرفته شود. به مدیران و حکمرانان ملی پیشنهاد می‌شود که سیاست‌های توسعه‌ای مؤثر فرهنگ‌محور به درک عمیق‌تر از روشی که مشارکت، ارزش اجتماعی ایجاد می‌کند، بستگی دارد. در جوامع و کشورهای در حال توسعه پیاده‌سازی حکمرانی خوب چندان جدی گرفته نمی‌شود و شکاف میان شعارها و تجربه‌ها در این حوزه معمولاً بسیار زیاد است. از طرف دیگر این امر می‌تواند منجر به از بین رفتن بنیان‌های فکری و فلسفی حکومت در آینده گردد، چرا که مسئولان نه تنها خودشان انگیزه و اشتیاق لازم را برای ارائه الگوی حکمرانی خوب ندارند، بلکه به دلیل ضعف ساختارهای مشارکت‌افزا در حوزه‌های مختلف می‌تواند اثرات مخربی را برای یک کشور به بار بیاورد. از این رو در این پژوهش پیشنهادات زیر جهت بهبود مشارکت اجتماعی شهروندان در حکمرانی خوب مطرح می‌شود:

- فراهم ساختن امکان دسترسی به اسناد و اطلاعات و فرآیندهای بودجه‌ای.
- ارزیابی منظم و دوره‌ای اطلاعات به منظور انتشار آن در میان سازمان‌ها و آحاد جامعه.
- استقرار کانال‌های رسمی و غیررسمی برای افزایش ارتباطات مورد نیاز در حکمرانی خوب.
- احترام به آرا و نظرات، پیشنهادات و انتقادات شهروندان و کاهش احساس ناتوانی و بی‌قدرتی.
- حمایت از آزادی بیان فردی و آزادی رسانه‌های اجتماعی به منظور تقویت مالکیت خصوصی رسانه‌ها و انتشار بی‌طرفانه و منصفانه اخبار در رسانه‌های دولتی در راستای افزایش شفافیت و بهبود وضعیت پاسخگویی.
- آموزش روش‌های همدلی، احساس تعلق داشتن نسبت به دیگر مشارکت‌کنندگان و همکاری با کلیه افراد جامعه و دلبستگی به موضوع و زمینه مشارکت بر تقویت مشارکت اجتماعی تاثیر گذار است.
- انتقال احساس نیاز به حکمرانی خوب در میان مسئولان جامعه.

- انگیزه‌ها عواملی هستند که به طور خاصی در ایجاد نیرو، سازمان و الگوهای خاص رفتاری نقش دارند. وجود محرک‌ها و انگیزه‌های مادی و غیر مادی در تقویت مشارکت اجتماعی به نحو بسزایی نقش دارد.
- ارائه اطلاعات کافی به شهروندان با هدف افزایش شفافیت و حسابرسی مسئولان.
- تصویب و اجرای قوانین و مقررات در راستای افزایش پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، شفافیت و کنترل فساد.
- کاهش موانع قانونی و اصلاح ساختارهای پیچیده و بوروکراتیک برای بهبود مشارکت اجتماعی.
- گسترش فعالیت نهادهای مدنی، عمومی و مردمی و توجه به جامعه مدنی به عنوان پل ارتباطی بین دولت و شهروندان به منظور افزایش کنترل و نظارت بر فرآیندهای دولتی.
- دعوت شدن فرد یا افراد به فرآیندهای مشارکت اجتماعی از جانب دیگران و وجود درخواست رسمی برای انجام دادن مشارکت.
- با گسترش صداقت، وفاداری، حسن نیت، وظیفه‌شناسی، وفای به عهد، ثبات در اندیشه و عمل موثر باعث افزایش اعتماد شهروندان شده و مشارکت آنها را تسهیل کنیم
- امنیت از جمله حقوق و نیازهای اولیه انسان و لازمه رفاه و آسایش اوست. همچنین، وجود امنیت و آرامش ناشی از در امان بودن از خطرات احتمالی نپذیرفتن مسئولیت مشارکت از عوامل موثر بر تقویت مشارکت اجتماعی است.

منابع

- ابطحی، سیدحمید و شیانی، ملیحه. (۱۳۹۹)، بررسی موانع مشارکت اجتماعی شهروندان به عنوان یکی از مولفه‌های دیپلماسی شهری، نامه مردم شناسی، سال هفدهم، شماره ۳۰، ۱۵-۳۹.
- امامی، محمد و شکری، حمید. (۱۳۹۵)، حکمرانی خوب و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حقوق تطبیقی، سال اول، شماره ۲، ۲۵-۵۷.
- بهرامی، محمدباقر، اکبرزاده، فریدون، شهابی، روح الله و جلال پور، شیوا. (۱۳۹۸)، حاکمیت قانون و پیامدهای حقوقی حکمرانی خوب در ایران، تحقیقات سیاسی جهان اسلام، ۱۰ (۴)، ۲۹-۴۷.
- براتلو، فاطمه. (۱۴۰۲)، شناخت چارچوب مفهومی حاکمیت سازمانی با استفاده از روش فراترکیبی، حکمرانی و توسعه، دوره ۳، شماره ۱. صفحات ۱۲۱-۱۴۴.
- پیلهوری، نازنین. (۱۳۹۳)، ارائه مدلی برای ارزیابی حکمروایی خوب شهری، پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی، سال پنجم، شماره ۴، ۲۷-۴۸.
- جولایی، حمید؛ صلواتی، عادل. احمدی، کیومرث و محمدی، عطاله. (۱۳۹۸)، تبیین عناصر محتوایی مدل مدیریت عملکرد مبتنی بر حکمرانی خوب در بخش دولتی، پژوهش‌های مدیریت عمومی، سال دوازدهم، شماره ۴۵، صفحه ۱۸۷-۲۱۰.
- خوشبختی، جعفر، مودی، داود و هاشمی آهویی، سید محمد. (۱۴۰۱) بررسی نقش سرمایه اجتماعی و حمایت اجتماعی بر حکمرانی خوب مدیران و کارشناسان اداره کل ورزش و جوانان، مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۲۱ (۵۵)، ۲۸۹-۳۰۴.
- خسروی، سعید. احمدی، حمید و کاشیسیان سیرکی، گارینه. (۱۳۹۸). تحلیل شاخص‌های مؤثر بر حکمروایی خوب شهری در شهر زاهدان، جامعه شناسی سیاسی ایران، ۳ (۱)، ۲۴۳-۲۷۵.
- دادگران، محمد. (۱۳۸۱)، مبانی ارتباطات جمعی، تهران، فیروزه.
- زارعیان، راسخ (۱۳۹۸)، اعتبار سنجی و استانداردسازی پرسشنامه حکمرانی خوب در وزارت ورزش و جوانان ایران، مدیریت ورزش، دوره ۱۱، شماره ۴، ۷۰۴.

سبکتگین ریزی، قربانعلی، روهنده، مجید، بساطیان. سید محمد و جعفری. احمد. (۱۳۹۵)، رضایت و مشارکت سیاسی-اجتماعی، مطالعه موردی. شهروندان کرج، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۷، شماره ۳، ۹۷-۱۱۶.

سیلان اردستانی، حسن. (۱۳۹۵)، صدا و سیما و مدیریت بحران، تهران: برنامه آینده. شریف‌زاده، فتاح و قلی‌پور، رحمت‌الله. (۱۳۹۱)، حکمرانی خوب و نقش دولت. فرهنگ مدیریت، سال اول، شماره چهارم، ۹۳-۱۰۹.

علوی تبار، علیرضا. (۱۳۷۹)، مشارکت در اداره امور شهری، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهری، تجربیات جهانی و ایرانی (جلد ۱)، مرکز مطالعات شهرسازی وزارت کشور.

علیخانی، صادق؛ اسلامی، رضا و نیاورانی، صابر. (۱۳۹۷)، ظرفیت‌های قانون اساسی ایران در افزایش مشارکت شهروندان در پرتو راهبردهای حکمرانی خوب، تحقیقات حقوق جزا و خصوصی، دوره ۱۵، شماره ۲ (پیاپی ۴۰)، ۱۱-۳۱.

قلی‌پورسوته، رحمت‌اله، منوریان، عباس و الهیاری دوین، ملیحه. (۱۳۹۸). طراحی الگوی دولت الکترونیک در چارچوب اخلاقی حکمرانی خوب. /خلاق در علم و فناوری، ۱۴ (ویژه شماره ۰۲)، ۱۸۶-۱۸۹.

موسوی، مرضیه سادات؛ یزیدی، علی؛ علوی زاده، سید امیرمحمد و منگم اسماعیل پور، علی (۱۳۹۷)، موانع مؤثر در مشارکت اجتماعی روستاییان در پروژه‌های عمرانی (مطالعه موردی، بخش‌داری بنجوی شمالی)، جغرافیا و برنامه ریزی شهری- منطقه‌ای، سال نهم، شماره ۳۱، ۵۳-۷۲.

وفاجو، فریبرز؛ رنجبر، مقصود و حیدرپور، ماشاالله (۱۳۹۶)، ارزیابی شاخص‌های حکمرانی خوب در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات سیاسی، شماره ۴۲، ۱۹۱-۲۱۱.

یعقوبی، اسماعیل. (۱۳۹۶)، حکمرانی خوب و ارتقای سلامت نظام اداری؛ تبیین نقش دولت الکترونیک، پژوهش‌های مدیریت عمومی، سال دهم، شماره ۲۷، ۲۰۳-۲۲۲.

یعقوبی، نورمحمد و پورحسن، ریحانه. (۱۴۰۰)، ارزیابی وضعیت مولفه‌های ساختاری حکمرانی خوب در آموزش عالی، حکمرانی و توسعه، دوره ۲، شماره ۱، صفحه ۱۰۳-۹۰.

References

- Adkisson, R. V., & McFerrin, R. (2014). Culture and good governance: A brief empirical exercise. *Journal of Economic Issues*, 48(2), 441-450.
- Ali, A. (2022). Fragile states, decentralisation and the nature of barriers to citizen participation in local government: a view from Pakistan. *SN Social Sciences*, 2(2), 1-25.
- Anello, E. (2006). *Ethical Infrastructure for good governance in the public pharmaceutical sector*. World Health Organisation Press: Geneva, Switzerland, 2019.
- Avelino, G., Barberia, L. G., & Biderman, C. (2013). Governance in managing public health resources in Brazilian municipalities. *Health policy and planning*, 29(6), 694-702.
- Berge, D. M., & Torsteinsen, H. (2022). Corporatization in local government: Promoting cultural differentiation and hybridity?. *Public Administration*, 100(2), 273-290.
- Broom, A. (2006). Ethical issues in social research. *Complementary therapies in medicine*, 14(2), 151-156.

- Cherkasova, O., & Sosnovskikh, S. (2020). *Legal and social aspects of the state participation in the governance of the large corporations in Russia*. In E3S Web of Conferences.
- Desjardins, M., Ville, I., & Mazurik, K. (2014). On theoretical and methodological constructs of obstacles to social participation: The CRIR–Living Lab Vivant project. *Alter-European Journal of Disability Research/Revue Européenne de Recherche Sur le Handicap*, 8(3), 146–150.
- Evan, T., & Holý, V. (2021). Cultural Diversity and Its Impact on Governance. *arXiv preprint arXiv:2112.11563*.
- Gollagari, R., Beyene, B. B., & Mishra, S. S. (2022). Ethical leadership, good governance and employee commitment: Testing a moderated mediation model in public universities of Ethiopia. *Journal of Public Affairs*, 22, e2742.
- Hutahaeen, M., Eunike, I. J., & Silalahi, A. D. K. (2023). Do Social Media, Good Governance, and Public Trust Increase Citizens'e-Government Participation? Dual Approach of PLS-SEM and fsQCA. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2023.
- Hyder, M; Zaheer Zaidi, Sh & Mustafa, S. (2019), CITIZENS PARTICIPATION IN GOOD GOVERNANCE OF PAKISTAN, *International Journal of Advanced Research*, 7(4), 1442-1448.

- Ianniello, M., Iacuzzi, S., Fedele, P., & Brusati, L. (2019). Obstacles and solutions on the ladder of citizen participation: a systematic review. *Public management review*, 21(1), 21-46.
- Mironga, A., & Namilonga, C. (2021). The impact of Zimbabwe's constitutionalisation of local governance on strengthening citizen participation and good governance. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 11(10), 357-364.
- Moti, D. D. (2021). The Implementation of Good Governance Practices in Service Provisions to the Citizens in Addis Ababa City Administration: The Case of Yeka Sub-City. *Acta Humana–Emberi Jogi Közlemények*, 9(1), 7-27.
- Ochieng, R. M., Visseren-Hamakers, I. J., Arts, B., Brockhaus, M., & Herold, M. (2016). Institutional effectiveness of REDD+ MRV: Countries progress in implementing technical guidelines and good governance requirements. *Environmental Science & Policy*, 61, 42-52.
- Ott, J. C. (2010). Good governance and happiness in nations: Technical quality precedes democracy and quality beats size. *Journal of Happiness Studies*, 11(3), 353-368.
- Rid, S. A., & Murtaza, N. (2019). The local government system in Sindh: A critical analysis of the Sindh local government act 2013. *The Government-Annual Research Journal of Political Science.*, 7(7).

- Shunglu, R., Köpke, S., Kanoi, L., Nissanka, T. S., Withanachchi, C. R., Gamage, D. U & Withanachchi, S. S. (2022). Barriers in participative water Governance: A critical analysis of community development approaches. *Water*, 14(5), 762.
- Stankov, G. (2021). CITIZEN PARTICIPATION IN PUBLIC GOVERNANCE: INCONTESTABLE ADVANTAGES AND INEVITABLE RISKS.
- Vasylevska, T. E. (2019), ETHICAL CONDUCT AS THE PRINCIPLE AND THE MEANS OF GOOD GOVERNANCE IMPLEMENTATION: UKRAINIAN CONTEXT.
- Vooglaid, K. M., & Randma-Liiv, T. (2022). The Estonian Citizens Initiative Portal: Drivers and barriers of institutionalized e-participation. In *Engaging Citizens in Policy Making. Edward Elgar Publishing*, 104-119.
- Wahid, A., Ahmad, M. S., Talib, N. B. A., Shah, I. A., Tahir, M., Jan, F. A., & Saleem, M. Q. (2017). Barriers to empowerment: Assessment of community-led local development organizations in Pakistan. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 74, 61-70.